Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Персирланская общеобразовательная школа»

Ядринского района Чувашской Республики

Рассмотрено	Согласовано	Утверждено
на заседании МО	Зам. директора по УВР	Директор МБОУ«Персирланская ООШ»
Протокол № 1	______ /Л.Н.Былинкина/	______ /С.Ю.Григорьева/
от «30» августа 2022г.	«30» августа 2022г.	Приказ № 137
		от «30» августа 2022г.

Рабочая учебная программа

Учебный предмет – **чувашский язык**

Класс: 6-9
Срок реализации программы: 2022-2023учебный год

Рабочую учебную программу составил учитель чувашского языка и литературы:
Клочкова Наталия Владимировна

д.Персирланы – 2022

Ăнлантарни (6 класс)

Ĕç программине çак документсене тĕпе хурса тунă:

- стандарт: Государственный образовательный стандартосновного общегообразования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- программа: Чăваш чĕлхи программи: чăваш шкулĕн 5-9 класĕсем валли. И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов хатĕрленĕ – Шупашкар, 2013;

-программа: Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-положения о рабочих программах МБОУ «Персирланская ООШ»;

«Чăваш чĕлхи» предметăн тĕп тĕллевĕсемпе задачисем:

«Чăваш чĕлхи» предметăн тĕллевĕсем:

- вĕренекенсен калаçăвĕпе çырăвне аталантарасси тата тĕрĕс те илемлĕ вулама хăнăхтарасси;
- вĕренекенсен калаçăвне тĕрĕс йĕркелесси;
- вĕренекенсен логикăллă шухăшлавне аталантарасси;
- орфографипе пунктуаци хăнăхăвĕсене çирĕплетесси;
- уроксенче ачасен çыхăнуллă калаçăвне аталантарасси.

Вĕрентӳ предмечĕн задачисем:

- тăван чĕлхене юратма, чĕлхе урокĕсенче илнĕ пĕлӳпе ӳлĕмрен пурнăçра, ĕçре усă курма хăнăхтарасси;
- ачасене сăмахсемпе вырăнлă та тирпейлĕ усă курма вĕрентесси тата вĕсен лексикине пуянлатасси;
- вĕренекенсене фонетика, лексика, грамматика никĕсĕсемпе тата чĕлхе наукин тĕп ыйтăвĕсемпе, чĕлхен общество пурнăçĕнчи вырăнĕпе паллаштарасси;
- грамматикăн кашни темине вĕрентнĕ чух ачасене литература чĕлхин çирĕпленнĕ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве çав нормăсене пăхăнса йĕркелеме вĕрентесси.

тата стиль уйрăмлăхĕсене асăрхама вĕрентесси.

Вĕренӳ пособийĕ:

Чăваш чĕлхи: 6-мĕш класс валли / Л.Г. Петрова, Ю.М. Виноградов. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви, 2014. – 223 с. ISBN 978-5-7670-2231-1

Вĕрентӳ предмечĕн вырăнĕ:

тăван чĕлхене вĕрентме 6 класра эрнере 68 сехет - 2 сехет уйăрнă.

Чăваш чĕлхине вĕреннин результачĕсем

Харкамлăх (личностные) результачĕсем:

1) тăван чĕлхе чăваш халăхĕн наци пурлăхĕ пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чĕлхипе тан патшалăх чĕлхи пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе ӳлĕмрен кулленхи пурнăçра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;

2) чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултарни, тăван чĕлхене хисеплени, унпа мăнаçланни; чăваш пуплевĕн нормисене наци культурин пуянлăхĕ шайне лартса сыхласси кашни чăвашшăн пысăк тивĕç тесе йышăнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тăрăшни;

3) шухăшпа туйăма палăртма усă куракан сăмахсем, грамматика хатĕрĕсем пуплевре йышлă пулни; ача хăй пуплевне (калаçнине те, çырнине те) сăнаса тивĕçлĕ хак пама пултарни.

Пур предмета та вĕренме кирлĕ (метапредметные) результатсем:

1) пуплевĕн мĕн пур тĕсĕпе усă курни:

- сăмахпа каласа е çырса пĕлтернĕ информацие тĕрĕс ăнланни;
- вулавăн тĕрлĕ мелĕпе усă курни;
- тĕрлĕ çĕртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;
- ку е вăл темăпа çыхăннă материала вуласа е илтсе тупма, ăна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнă информацие сыхлама, улăштарма тата кирлĕ çĕрте усă курма пултарни (информаци çăл куçĕ хаçат-журнал, тĕрлĕрен техника хатĕрĕ пулма пултарать);

- пӗччен е ушкӑнпа тумалли вӗренӳ ӗҫӗн тӗллевне, йӗркине ӑнланса илни, ӗҫ результатне каласа е ҫырса хаклама пултарни;
- шухӑша сӑмах вӗҫҫӗн е ҫырса ирӗклӗ те тӗрӗс уҫса пама пултарни;
- тантӑшсем умӗнче пӗчӗк е пысӑкрах доклад тума хӑнӑху пурри;

2) вӗренӳре илнӗ тӗрлӗ пӗлӳпе, нумай-нумай хӑнӑхупа яланхи пурнӑҫра усӑ курни; тӑван чӗлхене вӗренсе пухнӑ пӗлӳпе тата хӑнӑхупа ытти предмета (тӑван мар чӗлхесене, литературӑна т.ыт.те) вӗренме усӑ курни;

3) калаҫнӑ май, пӗр-пӗр ӗҫ тунӑ чух е мӗнле те пулин тавлашуллӑ ыйтӑва сӳтсе явнӑ чух ҫынсемпе тӗрлӗ ҫыхӑнӑва кӗме хӑнӑху пурри; пӗр-пӗр йӗркепе иртекен хутшӑнура е яланхи калаҫура наци культуринче ҫирӗпленнӗ пуплев нормисене пӑхӑнни.

Предмета вӗреннин (предметные) результачӗсем:

1)чӑваш чӗлхи чӑваш халӑх чӗлхи, хамӑр республикӑра патшалӑх чӗлхи (вырӑс чӗлхипе пӗрле) пулнине ӑнланни; тӑван чӗлхепе культура хушшинче тачӑ ҫыхӑну пуррине пӗлни; чӑваш чӗлхи уйрӑм ҫынпа общество пурнӑҫӗнче мӗнле вырӑн йышӑннине ӑша хывни;

2) тӑван чӗлхене пӗлни чӑваш культуришӗн, халӑх пуласлӑхӗшӗн пысӑк пӗлтерӗшлӗ пулнине, ҫавӑнпа чӗлхене вӗренме тивӗҫ пуррине ӑнланни;

3) пуплевӗн тӗрлӗ тӗсӗпе усӑ курма пултарни;

4) чӑваш чӗлхине тӗпчекен ӑслӑлӑхӑн никӗсне ӑша хывни; чӗлхен шайӗсемпе единицисем хушшинчи ҫыхӑнусене ӑнланни;

5) чӗлхе ӑслӑлӑхӗн тӗп ӑнлавӗсене алла илни: чӗлхе вӗрентӗвӗ тата унӑн тӗп пайӗсем; чӗлхе тата пуплев, пуплевпе усӑ курса хутшӑнни, калаҫу тата ҫыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийӗ; пуплевӗн функципе шухӑшран килекен тӗсӗсем (калав, сӑнлав, ӑслав); текст, чӗлхе единицисем, вӗсен паллисем тата пуплевре усӑ курнӑ чухнехи уйрӑмлӑхсем;

6) сӑмаха фонетика, тытӑмӗ, пулӑвӗ, лексика енчен тишкерме пӗлни, сӑмах майлашӑвӗпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийӗ, тӗп паллисемпе тытӑмӗ енчен, пуплевӗн функцире палӑракан тӗсӗсене кура, чӗлхе уйрӑмлӑхсене пӑхса, илемлӗх хатӗрӗсене шута илсе тишкерни;

7) тӑван чӗлхен эстетика функцине ӑнланса илни, илемлӗ литература тексчӗсене тишкернӗ май пуплев единицин илемлӗхне курма пӗлни.

Вӗренекенӗн пултармалла:

6 класс пӗтернӗ ҫӗре

- сайра тӗл пулакан сӑмахсен пӗлтерӗшӗсемпе словарь тӑрӑх паллашса вӗсене пуплеве кӗртсе пыма;
- вӗреннӗ пуплев пайӗсенчи иккӗмӗшле сӑмахсем епле пулнине ӑнлантарма, тухӑҫлӑ тата тухӑҫсӑр аффикссемпе усӑ курма;
- вӗреннӗ пуплев пайӗсен формисемпе пуплевре тӗрӗс усӑ курма;
- синонимлӑ формӑсемпе вырӑнлӑ усӑ курма;
- вӗреннӗ пуплев пайӗсен тӗп уйрӑмлӑхӗсене ӑнлантарма;
- япала ячӗсемпе местоименисен падежӗсене уйӑрма, пуплевре ҫав формӑсемпе тӗрӗс усӑ курма.

«Чӑваш чӗлхи» предметӑн содержанийӗ:

6 класс

<u>«Тӑван чӗлхе – пӗлӳ ҫӑл куҫӗ» кӳртӗм урок.</u>

<u>5 класра вӗреннине аса илсе ҫирӗплетесси.</u>

<u>Морфологипе орфографи.</u> Чӗлхери сӑмахсен ушкӑнӗсем. Пуплев пайӗсем.

<u>Япала ячӗсем</u>. Япала ячӗсен пӗлтерӗшӗ, морфологи паллисем, синтаксис уйрӑмлӑхӗсем. Пайӑр тата пайӑр мар ятсем. Япала ячӗсен хисепӗ. Япала ячӗсен пулӑвӗ. Япала ячӗсен вӗҫленӗвӗ. Камӑнлӑха палӑртмалли мелсем. Тулли мар пӗлтерӗшлӗ япала ячӗсем. Япала ячӗсен пуплеври вырӑнӗ.

<u>Паллӑ ячӗсем</u>. Паллӑ ячӗсем, вӗсен пӗлтерӗшӗ, морфологи паллисем, синтаксис уйрӑмлӑхӗсем. Паллӑ ячӗсен пахалӑх виҫине кӑтартакан формисем. Паллӑ ячӗсен пулӑвӗ. Паллӑ ячӗсен пӗлтерӗш ушкӑнӗсем. Палӑрту форми. Тулли мар пӗлтерӗшлӗ паллӑ ячӗсем. Паллӑ ячӗсен пуплеври вырӑнӗ.

<u>Хисеп ячӗсем.</u> Хисеп ячӗсен пӗлтерӗшӗ, морфологи паллисем, синтаксис уйрӑмлӑхӗсем. Тулли тата вак хисепсем. Хисеп ячӗсен ушкӑнӗсем. Шут хисепӗн тулли тата кӗске

формисем. Хисеп ячĕсен вăçленĕвĕ, вĕçленӳри уйрăмлăхсем. Хисеп ячĕсен пуплеври синонимлăхĕ. Хисеп ячĕсен пуплеври вырăнĕ.

Наречин. Наречин пĕлтерĕшĕ, вĕсене уйăрмалли паллăсем. Наречисен пулăвĕ. Синоним тата антоним наречисем.

Евĕрлев сăмахĕсем (евĕрлевсем). Евĕрлевсен пĕлтерĕшĕ, пуплеври вырăнĕ. Евĕрлевсен тĕсĕсем. Евĕрлевсен вариантлăхĕ.

Çыхăнуллă пуплеве аталантарасси.

6 класра вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси.

Чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ – 6 класс (68 сехет)

Уроксен йĕрки	Урок теми	Сехетсен шучĕ
1	Тăван чĕлхе – пĕлӳ çăл куçĕ	1
	5-мĕш класра вĕреннине аса илни (3сехет)	
2	Сасă тата сас пали.Вырăс чĕлхинчен йышăннă сăмахсем.	1
3	Самах тытамĕ.	1
4	Тĕрĕслев диктанчĕ «Кĕрхи çанталăк»	1
	МОРФОЛОГИПЕ ОРФОГРАФИ Пуплев пайĕсем (3 сехет)	
5	Тулли пĕлтерĕшлĕ пуплев пайĕсем. Морфологи.	1
6	Пулăшу пĕлтерĕшлĕ пуплев пайĕсем	1
7	ÇПАу 1. Изложени «И.Я.Яковлев»	1
Япала ячĕсем (17 сехет)		
8	Япала ячĕсем çинчен ăнлантарни.	1
9	Тулли мар пĕлтерĕшлĕ япала ячĕсем.	1
10	Падеж системине кĕмен аффикссем (формăсем)	1
11	Пайăр ятсемпе пайăр мар ятсем	1
12	Пайăр ятсене тĕрĕс çырасси.	1
13	Япала ячĕсен хисепĕ.	1
14	Япала ячĕсен пулăвĕ	1
15	ÇПАу2.Изложени.	1
16	Япала ячĕсен вĕçленĕвĕ	1
17	Вĕçленӳри уйрăмлăхсем.	1
18	Вĕçленӳри уйрăмлăхсем	1
19	Вырăс чĕлхинчен йышăннă япала ячĕсене çырасси	1
20	Тĕрĕслев диктанчĕ «Çул çинчи инкек»	1
21	Япала ячĕсен камăнлăх форми	1
22	Япала ячĕсен камăнлăх форми	1
23	ÇПАу 3.Сочинени «Юлташ çемйи»	1
24	Япала ячĕсене тишкерни.	1
Паллă ячĕсем (7 сехет)		

25	Паллă ячĕсен пĕлтерĕшĕ, морфологи паллисемпе синтаксис уйрăмлăхĕсем	1
26	Паллă ячĕсен пулăвĕ	1
27	Пахалăх виçине палăртакан формăсем.	1
28	Паллă ячĕсен палăрту форми	1
29	ÇПАу 4. Изложени.	1
30	Паллă ячĕсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
31	Тĕрĕслев диктанчĕ «Тусем»	1
	Хисеп ячĕсем (4 сехет)	1
32	Хисеп ячĕсем çинчен ăнлантарни.	1
33	Хисеп ячĕсен ушкăнĕсем. Шут, валеçӳ, йĕрке, пĕтĕмлетӳ хисепĕсем.	1
34	Хисеп ячĕсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни. Вĕреннине аса илни.	1
35	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
	Местоименисем (11 сехет)	
36	Местоименисем. Сăпат местоменийĕсем.	1
37	Таврăну местоименийĕсем.	1
38	Кăтарту местоименийĕсем.	1
39	ÇПАу 5. Изложени	1
40	Ыйту местоименийĕсем.	1
41	Çуклăх местоименийĕсем.	1
42	Паллă мар местоименисем	1
43	Паллă местоименисем	1
44	Местоименисене тĕрĕс çырасси.	1
45	Местоименисене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
46	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
Наречисем (6 сехет)		
47	Наречисем çинчен ăнлантарни	1
48	Наречисен пĕлтерĕш ушкăнĕсем	1
49	Наречисен пулăвĕ	1
50	Наречисен танлаштару формисем	1
51	Наречисене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни. Вĕреннине аса илни.	1
52	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
Евĕрлев сăмахĕсем (3 сехет)		
53	Евĕрлев сăмахĕсемпе паллаштарни, вĕсене тĕрĕс çырасси.	1
54	Евĕрлев сăмахĕсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни. Вĕреннине аса илни.	1
55	ÇПАу 6. 286 м/х	1
Глагол (10 сехет)		
56	Глаголсем çинчен ăнлантарни.	1
57	Глаголсен пулăвĕ.	1
58	Глаголсен сăпатлă формисем, наклоненийĕсем, вăхăтсем.	1
59	Темиçе иртнĕ вăхăт	1
60	Асăрхаттару диктанчĕ.	1
61	Ĕмĕт наклоненийĕ	1
62	Хушу наклоненийĕ	1
63	Килĕшӳ наклоненийĕ	1

64	Глаголсене морфологи тӗлӗшӗнчен тишкерни. Вӗреннине аса илни.	1
65	Пӗтӗмлетӳ тӗрӗслев диктанчӗ.	1
	6-мӗш класра вӗреннине аса илни (3 сехет)	
66	Япала ячӗ. Паллă ячӗ. Хисеп ячӗ.	1
67	Местоимени. Наречисем.Евӗрлев сăмахсем.	1
68	Глаголсем.	1

Ăнлантарни (7 класс)

Ĕç программине çак документсене тӗпе хурса тунă:

- стандарт: Государственный образовательный стандарт основного общего образования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- программа: Чăваш чӗлхи. Тӗслӗх программа: чăваш шкулӗн 5-9-мӗш класӗсем валли/ И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов. – Шупашкар: Чăваш Республикин вӗренӳ институчӗн издательство центрӗ, 2013.

-программа: Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-положения о рабочих программахМБОУ «Персирланская ООШ»;

Кашни çын хăйӗн тăван чӗлхине вӗренмелле, унпа яланхи пуплевре тата çырура тӗрӗс усă курма пӗлмелле. Ку ĕçе кирлӗ пек йӗркелеме ĕç программи пулăшать. 7- мӗш класра морфологипе орфографи материалӗсем тӗп вырăнта тăраççӗ. Морфологипе сăмах

тытăмĕнче паллăрах уйрăмлăхсем пур: агглютинаци,сăмах перекечĕ (пĕр пуплев пайĕ тепĕр пуплев пайĕ пĕлтерĕшĕпе çӳреме пултарни). Тулли пĕлтерĕшлĕ сăмахсем тулли пĕлтерĕшпе çӳреме пултарни. Сăмах тăвакан паллăрах аффикссем.Мăшăр сăмахсем, хутлă сăмахсем. Пĕр тымартан пулнă сăмахсем.

Вĕрентекенĕн çакна асра тытмалла: чĕлхепе хутшăнура (калаçура е çырура) кирлĕ пек усă курма вĕрентеймесен унăн тытăмĕ çинчен калаçнин усси çукпа пĕрех. Чĕлхе тытăмне пĕлнине пуплевре палăртмалла. Ачан калаçăвĕпе çырăвĕ çулсеренех пуянланса, якалса, тасалса пыни кăна унăн чĕлхе пĕлĕвĕ тарăнланса пынине кăтартать.

Чăваш чĕлхи предмечĕ умне çакăн пек ĕçсем тухса тăраççĕ :

«Чăваш чĕлхи» предметăн тĕп тĕллевĕсемпе задачисем:

«Чăваш чĕлхи» предметăн тĕллевĕсем:

- вĕренекенсен калаçăвĕпе çырăвне аталантарасси тата тĕрĕс те илемлĕ вулама хăнăхтарасси;
- вĕренекенсен калаçăвне тĕрĕс йĕркелесси;
- вĕренекенсен логикăллă шухăшлавне аталантарасси;
- орфографипе пунктуаци хăнăхăвĕсене çирĕплетесси;
- уроксенче ачасен çыхăнуллă калаçăвне аталантарасси.

Вĕрентӳ предмечĕн задачисем:

- тăван чĕлхене юратма, чĕлхе урокĕсенче илнĕ пĕлӳпе ӳлĕмрен пурнăçра, ĕçре усă курма хăнăхтарасси;
- ачасене сăмахсемпе вырăнлă та тирпейлĕ усă курма вĕрентесси тата вĕсен лексикине пуянлатасси;
- вĕренекенсене фонетика, лексика, грамматика никĕсĕсемпе тата чĕлхе наукин тĕп ыйтăвĕсемпе, чĕлхен общество пурнăçĕнчи вырăнĕпе паллаштарасси;
- грамматикăн кашни темине вĕрентнĕ чух ачасене литература чĕлхин çирĕпленнĕ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве çав нормăсене пăхăнса йĕркелеме вĕрентесси.

тата стиль уйрăмлăхĕсене асăрхама вĕрентесси.

Вĕрентӳ предмечĕн вырăнĕ:

Пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулти 7 класс ачисем тĕрлĕ шайри пĕлӳллĕ.Чăваш чĕлхи сехет шучĕ базислă плана пăхăнса тăрать. Пурĕ – 68 сехет. Эрнере – икĕ сехет.

Вĕренӳ пособийĕ:

В 49 Чăваш чĕлхи: 7-мĕш класс валли / Ю.М. Виноградов, Л.Г. Петрова. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви: 2016. – 223 с. ISBN 978-5-7670-2466-7

Чăваш чĕлхине вĕреннин результачĕсем

Харкамлăх (личностные) результачĕсем:

1) тăван чĕлхе чăваш халăхĕн наци пурлăхĕ пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чĕлхипе тан патшалăх чĕлхи пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе ӳлĕмрен кулленхи пурнăçра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;
2) чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултарни, тăван чĕлхене хисеплени, унпа мăнаçланни; чăваш пуплевĕн нормисене наци культурин пуянлăхĕ шайне лартса сыхласси кашни чăвашшăн пысăк тивĕç тесе йышăнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тăрăшни;
3) шухăшпа туйăма палăртма усă куракан сăмахсем, грамматика хатĕрĕсем пуплевре йышлă пулни; ача хăй пуплевне (калаçнине те, çырнине те) сăнаса тивĕçлĕ хак пама пултарни.

Пур предмета та вĕренме кирлĕ (метапредметные)результатсем:

1) пуплевĕн мĕн пур тĕсĕпе усă курни:
-   сăмахпа каласа е çырса пĕлтернĕ информацие тĕрĕс ăнланни;
-   вулавăн тĕрлĕ мелĕпе усă курни;
- тĕрлĕ çĕртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;
-   ку е вăл темăпа çыхăннă материала вуласа е илтсе тупма, ăна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнă информацие сыхлама, улăштарма тата кирлĕ çĕрте усă курма пултарни (информаци çăл куçĕ хаçат-журнал, тĕрлĕрен техника хатĕрĕ пулма пултарать);
- пĕччен е ушкăнпа тумалли вĕренӳ ĕçĕн тĕллевне, йĕркине ăнланса илни, ĕç результатне каласа е çырса хаклама пултарни;

- шухăша сăмах вĕççĕн е çырса ирĕклĕ те тĕрĕс уçса пама пултарни;
- тантăшсем умĕнче пĕчĕк е пысăкрах доклад тума хăнăху пурри;

2) вĕренӳре илнĕ тĕрлĕ пĕлӳпе, нумай-нумай хăнăхупа яланхи пурнăçра усă курни; тăван чĕлхене вĕренсе пухнă пĕлӳпе тата хăнăхупа ытти предмета (тăван мар чĕлхесене, литературăна т.ыт.те) вĕренме усă курни;

3) калаçнă май, пĕр-пĕр ĕç тунă чух е мĕнле те пулин тавлашуллă ыйтăва сӳтсе явнă чух çынсемпе тĕрлĕ çыхăнăва кĕме хăнăху пурри; пĕр-пĕр йĕркепе иртекен хутшăнура е яланхи калаçура наци культуринче çирĕпленнĕ пуплев нормисене пăхăнни.

Предмета вĕреннин (предметные) результачĕсем:

1)чăваш чĕлхи чăваш халăх чĕлхи, хамăр республикăра патшалăх чĕлхи (вырăс чĕлхипе пĕрле) пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе культура хушшинче тачă çыхăну пуррине пĕлни; чăваш чĕлхи уйрăм çынпа общество пурнăçĕнче мĕнле вырăн йышăннине ăша хывни;

2) тăван чĕлхене пĕлни чăваш культуришĕн, халăх пуласлăхĕшĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ пулнине, çавăнпа чĕлхене вĕренме тивĕç пуррине ăнланни;

3) пуплевĕн тĕрлĕ тĕсĕпе усă курма пултарни;

4) чăваш чĕлхине тĕпчекен ăслăлăхăн никĕсне ăша хывни; чĕлхен шайĕсемпе единицисем хушшинчи çыхăнусене ăнланни;

5) чĕлхе ăслăлăхĕн тĕп ăнлавĕсене алла илни: чĕлхе вĕрентĕвĕ тата унăн тĕп пайĕсем; чĕлхе тата пуплев, пуплевпе усă курса хутшăнни, калаçу тата çыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийĕ; пуплевĕн функципе шухăшран килекен тĕсĕсем (калав, сăнлав, ăслав); текст, чĕлхе единицисем, вĕсен паллисем тата пуплевре усă курнă чухнехи уйрăмлăхсем;

6) сăмаха фонетика, тытăмĕ, пулăвĕ, лексика енчен тишкерме пĕлни, сăмах майлашăвĕпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийĕ, тĕп паллисемпе тытăмĕ енчен, пуплевĕн функцире палăракан тĕсĕсене кура, чĕлхе уйрăмлăхсене пăхса, илемлĕх хатĕрĕсене шута илсе тишкерни;

7) тăван чĕлхен эстетика функцине ăнланса илни, илемлĕ литература тексчĕсене тишкернĕ май пуплев единицин илемлĕхне курма пĕлни.

Вĕренекенĕн пултармалла:

7 класс пĕтернĕ çĕре

- хăй çинчен, тăван çемье, ял, шкул çинчен кĕскен те, анлăрах та çыхăнуллă каласа пама;
- çавнашкалах вуланă пĕр-пĕр хайлав, курнă фильм, ăçта та пулин кайса курни çинчен те ирĕклĕн каласа пама;
- сăпайлă калаçăва тирпейсĕрринчен, кăмăллине кăмăлсăрринчен уйăрма;
- чĕлхери сăмахсене май пур таран пуплев пайĕсем çине уйăрма, пуплев пайĕсен уйрăмлăхĕсене кăтартма;
- пуплев пайĕсен тĕрлĕ формисемпе вырăнлă усă курма;
- пуплев этикетне алла илме.

«Чăваш чĕлхи» предметăн содержанийĕ:

7 класс

<u>«Пире, чăвашсене вырăс чĕлхи питех те кирлĕ, анчах тăван чĕлхе вырăнне мар, унпа пĕрле» кӳртĕм урок.</u>

<u>6 класра вĕреннине аса илсе çирĕплетесси.</u>

<u>Глагол. Глаголăн сăпатлă формисем.</u> Глаголăн пĕлтерĕшĕ, тулашри паллисем. Глагол тĕпĕ. Пулаю форми. Наклоненисем.

<u>Глаголăн сăпатсăр формисем.</u> Сăпатсăр формăсен ушкăнĕсем.Вĕсене пĕр-пĕринчен уйăракан паллăсем.Сăпатсăр формăсен пĕлтерĕшĕсем, пуплеври тăтăшлăхĕ.

<u>Причасти.</u> Причастин тухăçлă тата тухăçсăр формисем. Пуплеври вырăнĕ.

<u>Деепричасти.</u> Деепричасти пĕлтерĕшĕ, унăн уйрăмлăхĕсем, пуплеври вырăнĕ.

<u>Инфинитив.</u> Инфинитив формисем. Чăваш чĕлхинчи инфинитивпа вырăс чĕлхинчи инфинитив, вĕсен уйрăмлăхĕ.

<u>Пулăшу сăмахĕсем.</u>

<u>Хыç сăмахсем.</u> Хыç сăмахсен пĕлтерĕшĕпе уйрăмлăхĕсем.

<u>Союзсем.</u> Союзсен пĕлтерĕшĕпе пуплеври вырăнĕ.Сыпăнуллă тата пăхăнуллă союзсем, вĕсен уйрăмлăхĕ, ушкăнĕсем.

<u>Татăксем</u>. Татăксен пĕлтерĕшĕ, уйрăмлăхĕсем.

Междомети. Междометисен ытти пуплев пайĕсем хушшинчи вырăнĕ.
Чĕлхе тата пуплев. Мĕн вăл чĕлхе? Мĕн вăл пуплев?
Синтаксис тата пуплев. Синтаксис пуплев мĕнле йĕркеленнине вĕрентни.
Предложенипе сăмах майлашăвĕ. Предложенипе сăмах майлашĕ – пĕлтерĕшлĕ сыпăксем. Предложенири сăмахсен çыхăнăвĕ. Сăмах майлашĕсен тытăмĕ. Хутсăр предложенин хутшăнуран килекен тытăмĕ. Шухăш тĕшши. Сăмахсен йĕрки тата текст. Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисем. Пурлă тата çуклă предложенисем.
Текст.Текст стилĕсем. Пуплевĕн ăслăлăх стилĕ.
Çыхăнуллă пуплеве аталантарасси.
Морфологи вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси.

Чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ – 7 класс (68 сехет)

Уроксен йĕрки	Урок теми	Сехетсен шучĕ
1	Чăваш чĕлхи – тĕрĕк чĕлхи.	1
	6-мĕш класра вĕреннине аса илни (4 сехет)	
2	6-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Япала ячĕсем. Паллă тата хисеп ячĕсем.	1
3	6-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Местоимении. Наречии. Евĕрлев сăмахĕ.	1
4	6-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Глаголăн сăпатлă форми.	1
5	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
	МОРФОЛОГИПЕ ОРФОГРАФИ **Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем (18 сехет)**	
6	Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем.	1
7	Глаголăн инфинитив форми.	1
8	ÇПАу1. Ăслав сочиненийĕ. (20-мĕш хăн. условийĕпе усă курмалла).	1
9	Причасти. Причастисем çинчен пĕтĕмĕшле ăнлантарни.	1
10	Пулмалли причастисем. Причастисен тухăçлă тата тухăçсăр формисем.	1
11	Пулас, хальхи, иртнĕ причастисем.	1
12	Причастисен палăрту формисем.	1
13	Причастисен палăрту формисем.	1
14	ÇПАу2.Сочинени евĕр изложени (М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евĕр изложении тексчĕсен пуххи» кĕнекерен).	1
15	Причастисен вĕçленĕвĕ.	1
16	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
17	Деепричасти. Деепрчастисем çинчен пĕтĕмĕшле ăнлантарни.	1
18	Деепричастисен пулăвĕ.	1
19	Деепричастисен пĕлтерĕшĕсем.	1
20	Деепричастисене тĕрĕс çырма хăнăхтарасси.	1
21	ÇПАу3. Учебникри 81-мĕш хăн-рури темăпа сочинени çырасси.	1
22	Глаголсене тишкерме вĕренесси. Глаголсем çинчен вĕреннине пĕтĕмлетесси.	1
23	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1

Пулăшу пĕлтерĕшлĕ пуплев пайĕсем (9 сехет)		
24	Пулăшу пĕлтерĕшлĕ пуплев пайĕсемпе паллаштарасси. Хыç сăмахсен пĕлтерĕшĕпе паллаштарасси.	1
25	Хыç сăмахсен çыхăнăвĕ.	1
26	Союзсем. Союзсен ушкăнĕсем.	1
27	Союзсене тишкересси.	1
28	ÇПАу4. М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евĕр изложени тексчĕсен пуххи» кĕнекерен 69стр. «Çĕмĕрт» текста çырасси.	1
29	Татăксем. Татăксен ушкăнĕсем.	1
30	Татăксене тĕрĕс çырасси.	1
31	Пулăшу пĕлтерĕшлĕ пуплев пайĕсем çинчен вĕреннине пĕтĕмлетесси.	1
32	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
33	Междометисем.	1
34	Междометисем.	1
35	ÇПАу5. 170-мĕш темăпа усă курса сочинени çырасси.	1
Чĕлхе тата пуплев (1 сехет)		
36	Мĕн вăл чĕлхе? Мĕн вăл пуплев?	1
Синтаксис тата пунктуаци (1сехет)		
37	Синтаксис пуплев мĕнле йĕркеленнине вĕрентни.	1
Предложенипе сăмах майлашăвĕ (20 сехет)		
38	Предложенипе сăмах майлашăвĕ – пĕлтерĕшлĕ сыпăксем.	1
39	Предложенипе сăмах майлашăвĕ – пĕлтерĕшлĕ сыпăксем.	1
40	Предложенири сăмахсен çыхăнăвĕ.	1
41	Сăмах майлашăвĕн тытăмĕ.	1
42	Ансăр сăмах майлашăвĕ.	1
43	Анлă сăмах майлашавĕ.	1
44	Сăмах майлашăвĕ çинчен вĕреннине пĕтĕмлетесси.	1
45	Тĕрĕслев ĕçĕ.	1
46	ÇПАу6. Сочинени евĕр изложени (М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евĕр изложени тексчĕсен пуххи» кĕнекерен)	1
47	Хутсăр предложенин хутшăнуран килекен тытăмĕ.	1
48	Хутсăр предложенин хутшăнуран килекен тытăмĕ.	1
49	Шухăш тĕшши.	1
50	Шухăш тĕшши.	1
51	Сăмахсен йĕрки тата текст.	1
52	Сăмахсен йĕрки тата текст.	1
53	Сăмахсен йĕрки тата текст.	1
54	Сăмахсен йĕрки тата текст.	1
55	ÇПАу7. Сочинени евĕр изложени (М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евĕр изложени тексчĕсен пуххи» кĕнекерен).	1
56	Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисем.	1
57	Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисем.	1
58	Пурлă тата çуклă предложенисем	1
59	Пурлă тата çуклă предложенисем	1
60	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
Текст (4 сехет)		
61	Текст стилĕ.	1

62	Пуплевĕн ăслăлăх стилĕ.	1
63	ÇПАу7. Учебникри 333-мĕш хăнăхтару. Ăслав сочиненийĕ çырасси.	1
64	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
7-мĕш класра вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси (сехет)		
65	Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем.	1
66	Пулăшу пĕлтерĕшлĕ пуплев пайĕсем.	1
67	Предложенипе сăмах майлашăвĕ.	1
68	Вĕренӳ çулĕнче тĕл пулнă йывăрлăхсем.	1

Ăнлантарни (8 кл.)

Ĕç программине çак документсене тĕпе хурса тунă:

- стандарт: Государственный образовательный стандартосновного общегообразования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- программа: Чăваш чĕлхи. Тĕслĕх программа: чăваш шкулĕн 5-9-мĕш класĕсем валли/ И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов. – Шупашкар: Чăваш Республикин вĕренӳ институчĕн издательство центрĕ, 2013.

-программа: Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-положения о рабочих программах МБОУ «Советская СОШ»;

Кашни çын хăйĕн тăван чĕлхине вĕренмелле, унпа яланхи пуплевре тата çырура тĕрĕс усă курма пĕлмелле. Ку ĕçе кирлĕ пек йĕркелеме ĕç программи пулăшать. 8- мĕш класра синтаксис материалĕсем тĕп вырăнта тăраççĕ.Синтаксисăн паллăрах уйрăмлăхсем пур: предложени моделĕсем виçеллĕ пулни. Сăмах йĕркин хăйне евĕрлĕхĕ. Шухăш тĕшшине палăртмалли мелсем. Предложенин интонацийĕ тикĕсрех пулни. Çыхлă предложенисем, вĕсен уйрăмлăхĕсем. Чĕлхе перекечĕ.

Вĕрентекенĕн çакна асра тытмалла: чĕлхепе хутшăнура (калаçура е çырура) кирлĕ пек усă курма вĕрентеймесен унăн тытăмĕ çинчен калаçнин усси çукпа пĕрех. Чĕлхе тытăмне пĕлнине пуплевре палăртмалла. Ачан калаçăвĕпе çырăвĕ çулсеренех пуянланса, якалса, тасалса пыни кăна унăн чĕлхе пĕлĕвĕ тарăнланса пынине кăтартать.

Чăваш чĕлхи предмечĕ умне çакăн пек ĕçсем тухса тăраççĕ:

«Чăваш чĕлхи» предметăн тĕллевĕсем:

- вĕренекенсен калаçăвĕпе çырăвне аталантарасси тата тĕрĕс те илемлĕ вулама хăнăхтарасси;
- вĕренекенсен калаçăвне тĕрĕс йĕркелесси;
- вĕренекенсен логикăллă шухăшлавне аталантарасси;
- орфографипе пунктуаци хăнăхăвĕсене çирĕплетесси;
- уроксенче ачасен çыхăнуллă калаçăвне аталантарасси.

Вĕрентӳ предмечĕн задачисем:
- тăван чĕлхене юратма, чĕлхе урокĕсенче илнĕ пĕлӳпе ӳлĕмрен пурнăçра, ĕçре усă курма хăнăхтарасси;
- ачасене сăмахсемпе вырăнлă та тирпейлĕ усă курма вĕрентесси тата вĕсен лексикине пуянлатасси;
- вĕренекенсене фонетика, лексика, грамматика никĕсĕсемпе тата чĕлхе наукин тĕп ыйтăвĕсемпе, чĕлхен общество пурнăçĕнчи вырăнĕпе паллаштарасси;
- грамматикăн кашни темине вĕрентнĕ чух ачасене литература чĕлхин çирĕпленнĕ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве çав нормăсене пăхăнса йĕркелеме вĕрентесси.
тата стиль уйрăмлăхĕсене асăрхама вĕрентесси.
Вĕрентӳ предмечĕн вырăнĕ:
Пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулти 8 класс ачисем тĕрлĕ шайри пĕлӳллĕ.Чăваш чĕлхи сехет шучĕ базислă плана пăхăнса тăрать. Пурĕ – 68 сехет. Эрнере – икĕ сехет.
Вĕренӳ пособийĕ:
В 49 Чăваш чĕлхи: 8-мĕш класс валли / Ю.М. Виноградов, А.С. Егорова. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви, 2018. – 223 с. ISBN 978-5-7670-2732-3
Чăваш чĕлхине вĕреннин результачĕсем
Харкамлăх (личностные) результачĕсем:
1) тăван чĕлхе чăваш халăхĕн наци пурлăхĕ пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чĕлхипе тан патшалăх чĕлхи пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе ӳлĕмрен кулленхи пурнăçра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;
2) чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултарни, тăван чĕлхене хисеплени, унпа мăнаçланни; чăваш пуплевĕн нормисене наци культурин пуянлăхĕ шайне лартса сыхласси кашни чăвашшăн пысăк тивĕç тесе йышăнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тăрăшни;
3) шухăшпа туйăма палăртма усă куракан сăмахсем, грамматика хатĕрĕсем пуплевре йышлă пулни; ача хăй пуплевне (калаçнине те, çырнине те) сăнаса тивĕçлĕ хак пама пултарни.
Пур предмета та вĕренме кирлĕ (метапредметные) результатсем:
1) пуплевĕн мĕн пур тĕсĕпе усă курни:
- сăмахпа каласа е çырса пĕлтернĕ информацие тĕрĕс ăнланни;
- вулавăн тĕрлĕ мелĕпе усă курни;
- тĕрлĕ çĕртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;
- ку е вăл темăпа çыхăннă материала вуласа е илтсе тупма, ăна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнă информацие сыхлама, улăштарма тата кирлĕ çĕрте усă курма пултарни (информаци çăл куçĕ хаçат-журнал, тĕрлĕрен техника хатĕрĕ пулма пултарать);
- пĕччен е ушкăнпа тумалли вĕренӳ ĕçĕн тĕллевне, йĕркине ăнланса илни, ĕç результатне каласа е çырса хаклама пултарни;
- шухăша сăмах вĕççĕн е çырса ирĕклĕ те тĕрĕс уçса пама пултарни;
- тантăшсем умĕнче пĕчĕк е пысăкрах доклад тума хăнăху пурри;
2) вĕренӳре илнĕ тĕрлĕ пĕлӳпе, нумай-нумай хăнăхупа яланхи пурнăçра усă курни; тăван чĕлхене вĕренсе пухнă пĕлӳпе тата хăнăхупа ытти предмета (тăван мар чĕлхесене, литературăна т.ыт.те) вĕренме усă курни;
3) калаçнă май, пĕр-пĕр ĕç тунă чух е мĕнле те пулин тавлашуллă ыйтăва сӳтсе явнă чух çынсемпе тĕрлĕ çыхăнăва кĕме хăнăху пурри; пĕр-пĕр йĕркепе иртекен хутшăнура е яланхи калаçура наци культуринче çирĕпленнĕ пуплев нормисене пăхăнни.
Предмета вĕреннин (предметные) результачĕсем:
1)чăваш чĕлхи чăваш халăх чĕлхи, хамăр республикăра патшалăх чĕлхи (вырăс чĕлхипе пĕрле) пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе культура хушшинче тачă çыхăну пуррине пĕлни; чăваш чĕлхи уйрăм çынпа общество пурнăçĕнче мĕнле вырăн йышăннине ăша хывни;
2) тăван чĕлхене пĕлни чăваш культуришĕн, халăх пуласлăхĕшĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ пулнине, çавăнпа чĕлхене вĕренме тивĕç пуррине ăнланни;
3) пуплевĕн тĕрлĕ тĕсĕпе усă курма пултарни;
4) чăваш чĕлхине тĕпчекен ăслăлăхăн никĕсне ăша хывни; чĕлхен шайĕсемпе единицисем хушшинчи çыхăнусене ăнланни;

5) чĕлхе ăслăлăхĕн тĕп ăнлавĕсене алла илни: чĕлхе вĕрентĕвĕ тата унăн тĕп пайĕсем; чĕлхе тата пуплев, пуплевпе усă курса хутшăнни, калаçу тата çыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийĕ; пуплевĕн функципе шухăшран килекен тĕсĕсем (калав, сăнлав, ăслав); текст, чĕлхе единицисем, вĕсен паллисем тата пуплевре усă курнă чухнехи уйрăмлăхсем;
6) сăмаха фонетика, тытăмĕ, пулăвĕ, лексика енчен тишкерме пĕлни, сăмах майлашăвĕпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийĕ, тĕп паллисемпе тытăмĕ енчен, пуплевĕн функцире палăракан тĕсĕсене кура, чĕлхе уйрăмлăхсене пăхса, илемлĕх хатĕрĕсене шута илсе тишкерни;
7) тăван чĕлхен эстетика функцине ăнланса илни, илемлĕ литература тексчĕсене тишкернĕ май пуплев единицин илемлĕхне курма пĕлни.

Вĕренекенĕн пултармалла:

8 класс пĕтернĕ çĕре

- предметра усă куракан чĕлхе единицисене пĕр-пĕринчен уйăрма, вĕсене ăнланма, унсăр пуçне хăйсен ĕçĕсене хак пама, çырнине тĕрĕслеме тата тĕрĕс информаци пама;
-сăмах майлашăвĕпе предложени хушшинчи уйрăмлăхсене ăнлантарма;
- анлă сăмах майлашăвĕсене ансăррисенчен уйăрма;
- пуплеври сăмах çыхăнăвĕн мелĕсене палăртма;
- предложенири шухăш тĕшшине тупма;
-предложенири сăмахсене предложенин содержанине кура йĕркелеме;
-ыйтăва сăпайлăрах тума;
- предложенин темипе ремине тупма;
- предложение членсем тăрăх тишкерме;
- хутсăр тата хутлă предложенире чарăну паллисене тĕрĕс лартма, вĕсене ăнлантарма;
- тӳрĕ пуплеве тӳрĕ марринчен уйăрма.

«Чăваш чĕлхи» предметăн содержанийĕ:

8 класс

«Тăван чĕлхе – асаттесен пехилĕ» кӳртĕм урок.

Предложенин тĕп тата кĕçĕн членĕсем. Предложени членĕсем. Подлежащи. Сказуемăй. Подлежащипе сказуемăй çыхăнăвĕ. Подлежащипе сказуемăй хушшине тире лартасси. Предложенин кĕçĕн членĕсем. Определени. Дополнени. Обстоятельство. Предложенисене членсем тăрăх тишкересси.

Тĕп членсăр предложенисем. Тĕп членсăр предложенисен тĕсĕсем.

Кăткăсланнă хутсăр предложенисем.

Пĕр йышши членлă предложенисем. Пĕр йышши членлă предложенисем. Союзсемпе çыхăнакан пĕр йышши членсем. Пĕр йышши членсем çумĕнчи пĕтĕмлетӳ сăмахĕсем.

Чĕнӳ.

Кӳртĕм сăмахсемпе предложенисем. Кӳртĕм сăмахсемпе предложенисене чарăну паллисемпе уйрăмлатасси.

Диалог тата монолог.

Тулли мар предложенисем.

Уйрăмлатакан сăмахсем.Уйрăмлатни тенине епле ăнланмалла? Уйрăмлату правилисем.

Урăх çын сăмахĕсене пĕлтермелли мелсем. Урăх çын сăмахĕсене пĕлтермелли тĕп мелсем.Тӳрĕ пуплевлĕ предложенисем. Диалог. Цитата тата эпиграф.Пайăр мар тӳрĕ пуплев.

Хутлă предложени. Хутлă предложенин паллисем. Çыхăну паллисĕр хутлă предложенисем. Çыхăну паллисĕр хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси.

Чĕлхе тата пуплев. Чĕлхепе пуплев хушшинчи тачăçыхăну. Пуплев тата хутшăну. Пуплев ĕçĕ-хĕлĕ.

Текст. Чĕлхен функцирен килекен тĕсĕсем. Пуплев ĕçĕ-хĕлĕ. Ĕçлĕ стиль.

Çыхăнуллă пуплеве аталантарасси.

8 класра вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси.

Чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ – 8 класс (68 сехет)

Уроксен йěрки	Урок теми	Сехетсен шучě
1	Тăван чěлхе — асаттесен пехилě.	1
	7-мěш класра вěреннине аса илни (3 сехет)	
2	7-мěш класра вěреннине аса илесси. Глаголăн сăпатсăр формисем.	1
3	7-мěш класра вěреннине аса илесси. Пулăшу пěлтерěшлě пуплев пайěсем.	1
4	Тěрěслев диктанчě.	1
	Предложенин тěп тата кěçěн членěсем (11 сехет)	
5	Предложени членěсем. Подлежащи.	1
6	Сказуемăй.	1
7	Подлежащипе сказуемăй çыхăнăвě.	1
8	Подлежащипе сказуемăй хушшине тире лартасси.	1
9	Предложенин кěçěн членěсем. Определени.	1
10	Изложени.	1
11	Дополнени.	1
12	Обстоятельство.	1
13	Обстоятельство.	1
14	Предложенисене членсем тăрăх тишкересси.	1
15	Тěрěслев диктанчě.	1
	Тěп членсăр предложенисем (3 сехет)	
16	Тěп членсăр предложенисен тěсěсем.	1
17	Тěп членсăр предложенисен тěсěсем.	1
18	Тěп членсăр предложенисен тěсěсем"темăна пěтěмлетни.	1
	Кăткăсланнă хутсăр предложенисем (13 сехет)	
19	Пěр йышши членсем.	1
20	Союзсемпе çыхăнакан пěр йышши членсем.	1
21	Пěр йышши ченсем çуменчи пěтěмлетӳ сăмахěсем.	1
22	Чěнӳ.	1
23	ÇПАу. Изложени.	1
24	Изложени.	1
25	Кӳртěм сăмахсемпе предложенисем.	1
26	Кӳртěм сăмахсемпе предложенисене чарăну паллисемпе уйăрасси.	1
27	Кӳртěм сăмахсемпе предложенисене чарăну паллисемпе уйăрасси.	1
28	Сочинени.	1
29	Тулли мар предложенисем.	1
30	Тулли мар предложенисем.	1
31	Тěрěслев диктанчě.	1
	Уйрăмлатнă сăмахсем (5 сехет)	
32	Уйрăмлатни тенине мěнле ăнланмалла.	1
33	Уйрăмлату правилисем.	1
34	Уйрăмлату правилисем.	1
35	Хутсăр предложенисене тишкересси.	1
36	«Хутсăр предложени» темăна вěреннине аса илсе çирěплетесси.	1

Урӑх ҫын сӑмахӗсене пӗлтермелли мелсем (9 сехет)		
37	Урӑх ҫын сӑмахӗсене пӗлтермелли тӗп мелсем.	1
38	Тӳрӗ пуплевлӗ предложенисем.	1
39	Тӳрӗ пуплевлӗ предложенисем.	1
40	Диалог.	1
41	Цитата тата эпиграф.	1
42	Сочинени.	1
43	Пайӑр мар тӳрӗ пуплев.	1
44	Изложени.	1
45	Изложени.	
Хутлӑ предложени (7 сехет)		
46	Хутлӑ предложенин паллисем.	1
47	Хутлӑ предложенин паллисем.	1
48	Ҫыхӑну паллисӗр хутлӑ предложенисем.	1
49	Ҫыхӑну паллисӗр хутлӑ предложенисенче чарӑну палли лартасси.	1
50	Ҫыхӑну паллисӗр хутлӑ предложенисенче чарӑну палли лартасси.	
51	Ҫыхӑну паллисӗр хутлӑ предложенисене тишкересси.	1
52	Тӗрӗслев ӗҫӗ.	1
Чӗлхе тата пуплев (4 сехет)		
53	Чӗлхепе пуплев хушшинчи тачӑ ҫыхӑну.	1
54	Пуплев тата хутшӑну.	1
55	Пуплев ӗҫӗ- хӗлӗ.	1
56	Сочинени.	1
Текст (5 сехет)		
57	Чӗлхен функцирен килекен тӗсӗсем.	1
58	Чӗлхен функцирен килекен тӗсӗсем.	1
59	Ӗҫлӗ стиль.	1
60	Ӗҫлӗ стиль.	1
61	Изложени.	1
8-мӗш класра вӗреннине аса илсе пӗтӗмлетесси (7 сехет)		
62	8- мӗш класра вӗреннине аса илсе пӗтӗмлетни.	1
63	8- мӗш класра вӗреннине аса илсе пӗтӗмлетни.	1
64	8- мӗш класра вӗреннине аса илсе пӗтӗмлетни.	1
65	8- мӗш класра вӗреннине аса илсе пӗтӗмлетни.	1
66	Тӗрӗслев диктанчӗ.	1
67	Вӗренӳ ҫулӗнче тӗл пулнӑ йывӑрлӑхсем.	1
68	Пӗтӗмлетӳ урокӗ.	1

Ăнлантарни (9 класс)

Ĕç программине çак документсене тĕпе хурса тунă:

- **стандарт:** Государственный образовательный стандартосновного общегообразования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);
- **программа**: Чăваш чĕлхи. Тĕслĕх программа: чăваш шкулĕн 5-9-мĕш класĕсем валли/ И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов. – Шупашкар: Чăваш Республикин вĕренӳ институчĕн издательство центрĕ, 2013.
- **программа**: Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;
- **положения** о рабочих программахМБОУ «Персирланская ООШ»;

Кашни çын хăйĕн тăван чĕлхине вĕренмелле, унпа яланхи пуплевре тата çырура тĕрĕс усă курма пĕлмелле. Ку ĕçе кирлĕ пек йĕркелеме ĕç программи пулăшать. 9- мĕш класра синтаксис материалĕсем тĕп вырăнта тăраççĕ.Синтаксисăн паллăрах уйрăмлăхсем пур: предложени моделĕсем виçеллĕ пулни. Сăмах йĕркин хăйне евĕрлĕхĕ. Шухăш тĕшшине палăртмалли мелсем. Предложенин интонацийĕ тикĕсрех пулни. Çуклă предложенисем, вĕсен уйрăмлăхĕсем. Чĕлхе перекечĕ. Чăваш чĕлхи пулăвĕ. Паллăрах тĕпчевçĕсем (Н.И.Ашмарин, Ф.Т.Тимофеев, Т.М.Матвеев, В.Г. Егоров, М.Р.Федотов, И.А. Андреев, Л.П. Сергееев т.ыт. те) , вĕсен ĕçĕсем.

Вĕрентекенĕн çакна асра тытмалла: чĕлхепе хутшăнура (калаçура е çырура) кирлĕ пек усă курма вĕрентеймесен унăн тытăмĕ çинчен калаçнин усси çукпа пĕрех. Чĕлхе тытăмне пĕлнине пуплевре палăртмалла. Ачан калаçăвĕпе çырăвĕ çулсеренех пуянланса, якалса, тасалса пыни кăна унăн чĕлхе пĕлĕвĕ тарăнланса пынине кăтартать.

Чăваш чĕлхи предмечĕ умне çакăн пек ĕçсем тухса тăраççĕ :

Вĕрентӳ тĕллевĕсем:

- вĕренекенсен калаçăвĕпе çырăвне аталантарасси тата тĕрĕс те илемлĕ вулама хăнăхтарасси;
- вĕренекенсен калаçăвне тĕрĕс йĕркелесси;
- вĕренекенсен логикăллă шухăшлавне аталантарасси;
- орфографипе пунктуаци хăнăхăвĕсене çирĕплетесси;
- уроксенче ачасен çыхăнуллă калаçăвне аталантарасси.

Вĕрентӳ предмечĕн задачисем:

- тăван чĕлхене юратма, чĕлхе урокĕсенче илнĕ пĕлӳпе ӳлĕмрен пурнăçра, ĕçре усă курма хăнăхтарасси;
- ачасене сăмахсемпе вырăнлă та тирпейлĕ усă курма вĕрентесси тата вĕсен лексикине пуянлатасси;
- вĕренекенсене фонетика, лексика, грамматика никĕсĕсемпе тата чĕлхе наукин тĕп ыйтăвĕсемпе, чĕлхен общество пурнăçĕнчи вырăнĕпе паллаштарасси;
- грамматикăн кашни темине вĕрентнĕ чух ачасене литература чĕлхин çирĕпленнĕ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве çав нормăсене пăхăнса йĕркелеме вĕрентесси.

Вĕрентӳ предмечĕн вырăнĕ:

Пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулти 9 класс ачисем тĕрлĕ шайри пĕлӳллĕ.Чăваш чĕлхи сехет шучĕ базислă плана пăхăнса тăрать. Пурĕ 51 сехет. 1-мĕш, 2-мĕш чĕрĕкре -2 сехет; 3-мĕш, 4-мĕш чĕрĕкре -1 сехет.

Вĕренӳ пособийĕ:

Чăваш чĕлхи: 9 класс валли. Ю.М. Виноградов, А.С. Егорова, Л.Г. Петрова. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви, 2020.

Чăваш чĕлхине вĕреннин результачĕсем

Харкамлăх (личностные) результачĕсем:

1) тăван чĕлхе чăваш халăхĕн наци пурлăхĕ пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чĕлхипе тан патшалăх чĕлхи пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе ўлĕмрен кулленхи пурнăçра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;

2) чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултарни, тăван чĕлхене хисеплени, унпа мăнаçланни; чăваш пуплевĕн нормисене наци культурин пуянлăхĕ шайне лартса сыхласси кашни чăвашшăн пысăк тивĕç тесе йышăнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тăрăшни;

3) шухăшпа туйăма палăртма усă куракан сăмахсем, грамматика хатĕрĕсем пуплевре йышлă пулни; ача хăй пуплевне (калаçнине те, çырнине те) сăнаса тивĕçлĕ хак пама пултарни.

Пур предмета та вĕренме кирлĕ (метапредметные) результатсем:

1) пуплевĕн мĕн пур тĕсĕпе усă курни:

- сăмахпа каласа е çырса пĕлтернĕ информацие тĕрĕс ăнланни;
- вулавăн тĕрлĕ мелĕпе усă курни;
- тĕрлĕ çĕртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;
- ку е вăл темăпа çыхăннă материала вуласа е илтсе тупма, ăна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнă информацие сыхлама, улăштарма тата кирлĕ çĕрте усă курма пултарни (информаци çăл куçĕ хаçат-журнал, тĕрлĕрен техника хатĕрĕ пулма пултарать);
- пĕччен е ушкăнпа тумалли вĕренӳ ĕçĕн тĕллевне, йĕркине ăнланса илни, ĕç результатне каласа е çырса хаклама пултарни;
- шухăша сăмах вĕççĕн е çырса ирĕклĕ те тĕрĕс уçса пама пултарни;
- тантăшсем умĕнче пĕчĕк е пысăкрах доклад тума хăнăху пурри;

2) вĕренӳре илнĕ тĕрлĕ пĕлӳпе, нумай-нумай хăнăхупа яланхи пурнăçра усă курни; тăван чĕлхене вĕренсе пухнă пĕлӳпе тата хăнăхупа ытти предмета (тăван мар чĕлхесене, литературăна т.ыт.те) вĕренме усă курни;

3) калаçнă май, пĕр-пĕр ĕç тунă чух е мĕнле те пулин тавлашуллă ыйтăва сӳтсе явнă чух çынсемпе тĕрлĕ çыхăнăва кĕме хăнăху пурри; пĕр-пĕр йĕркепе иртекен хутшăнура е яланхи калаçура наци культуринче çирĕпленнĕ пуплев нормисене пăхăнни.

Предмета вĕреннин (предметные) результачĕсем:

1)чăваш чĕлхи чăваш халăх чĕлхи, хамăр республикăра патшалăх чĕлхи (вырăс чĕлхипе пĕрле) пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе культура хушшинче тачă çыхăну пуррине пĕлни; чăваш чĕлхи уйрăм çынпа общество пурнăçĕнче мĕнле вырăн йышăннине ăша хывни;

2) тăван чĕлхене пĕлни чăваш культуришĕн, халăх пуласлăхĕшĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ пулнине, çавăнпа чĕлхене вĕренме тивĕç пуррине ăнланни;

3) пуплевĕн тĕрлĕ тĕсĕпе усă курма пултарни;

4) чăваш чĕлхине тĕпчекен ăслăлăхăн никĕсне ăша хывни; чĕлхен шайĕсемпе единицисем хушшинчи çыхăнусене ăнланни;

5) чĕлхе ăслăлăхĕн тĕп ăнлавĕсене алла илни: чĕлхе вĕрентĕвĕ тата унăн тĕп пайĕсем; чĕлхе тата пуплев, пуплевпе усă курса хутшăнни, калаçу тата çыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийĕ; пуплевĕн функципе шухăшран килекен тĕсĕсем (калав, сăнлав, ăслав); текст, чĕлхе единицисем, вĕсен паллисем тата пуплевре усă курнă чухнехи уйрăмлăхсем;

6) сăмаха фонетика, тытăмĕ, пулăвĕ, лексика енчен тишкерме пĕлни, сăмах майлашăвĕпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийĕ, тĕп паллисемпе тытăмĕ енчен, пуплевĕн функцире палăракан тĕсĕсене кура, чĕлхе уйрăмлăхсене пăхса, илемлĕх хатĕрĕсене шута илсе тишкерни;

7) тăван чĕлхен эстетика функцине ăнланса илни, илемлĕ литература тексчĕсене тишкернĕ май пуплев единицин илемлĕхне курма пĕлни.

Вĕренекенĕн пултармалла:

9 класс пĕтернĕ çĕре

- сăмахсене лексика тата морфологи тишкĕрĕвĕ тума, сăмах тытăмне пĕлме, хутсăр тата хутлă предложенисене тишкерме;

- сасăпа сас палли хушшинчи уйрăмлăха ăнлантарма;
- уçă сасăсемпе хупă сасăсен ушкăнĕсем çинчен каласа пама;
- хупă сасăсен янăравлăхĕпе çемçелĕхне ăнлантарма;
- пуплев пайĕсемпе вĕсен формисене пĕр-пĕринчен уйăрма;
- пуплев пайĕсемпе вĕсен формисене пĕр-пĕринчен уйăрма;
- ăмах пулăвĕпе сăмах улшăнăвне пĕр-пĕринчен уйăрма;
- чĕлхепе пуплев мĕн иккенне, чĕлхе пуплевре кăна палăрнине, пуплевре кăна аталанма пултарнине ăнлантарма;
- калаçура та, çырура та сăмах йĕркине кирлĕ пек тытса пыма;
- тĕрлĕ темăпа хайлав çырма;
- пĕр-пĕр темăпа кĕске доклад тума, тухса калаçма;
- çĕлĕ çыру е хăш-пĕр ĕç хучĕсем çырма.

«Чăваш чĕлхи» предметăн содержанийĕ:

9 класс

<u>«Чăваша чăваш чĕлхи кирлĕ» кӳртĕм урок.</u>

<u>8 класра вĕреннине аса илесси.</u>

<u>Сыпăнуллă хутлă предложенисем.</u> Сыпăнуллă хутлă предложенисем. Сыпăнуллă хутлă предложенисен тĕсĕсем. Сыпăнтаракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Сыпăнтаракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси. Хирĕçлекен союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Хирĕçлекен союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси. Уйăракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Уйăракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси. Сыпăнуллă хутлă предложенисене тишкересси.

<u>Пăхăнуллă хутлă предложенисем.</u> Пăхăнуллă хутлă предложени пайĕсем. Пăхăнуллă предложение тĕп предложенипе çыхăнтаракан мелсем. Пĕхăнуллă предложенин хутлă пĕрлĕхри вырăнĕ. Пăхăнуллă хутлă предложенисенче чарăну палли лартасси. Пăхăнуллă хутлă предложени ушкăнĕсем. Пăхăнуллă хутлă предложенисене тишкермелли йĕрке. Союзлă пăхăнуллă хутлă предложенисем. Союзла сăмахлă пăхăнуллă хутлă предложенисем. Хыç сăмахлă пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене аффикссемпе çыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене -и аффикспа çыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене падеж аффиксĕсемпе çыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене падеж системине кĕмен аффикссемпе çыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене глаголăн деепричасти аффиксĕсемпе çыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене причасти аффиксĕсемпе çыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене вырăнĕ-йĕркипе çыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем.

<u>Кăткăс тытăмлă хутлă предложенисем.</u> Хутлă предложенисем кăткăсланни. Кăткăс тытăмлă çыхăну паллисĕр хутлă предложенисем. Кăткăс тытăмлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Кăткăс тытăмлă пăхăнуллă хутлă предложенисем.

<u>Текст</u>. Чĕлхе, пуплев тата çыру. Чăваш çырăвĕн аталанăвĕпе паянхи сăн-сăпачĕ. Публицистика стилĕ. Публицистика жанрĕсем.

<u>Çыхăнуллă пуплеве аталантарасси.</u>

<u>9 класра вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси.</u>

Чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ – 9 класс (51 сехет)

Уроксен йĕрки	Урок теми	Сехетсен шучĕ
1	Чăваша чăваш чĕлхи кирлĕ.	1
	8-мĕш класра вĕреннине аса илесси (3 сехет)	

2	8-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Предложенин тĕп тата кĕҫĕн членĕсем. Кăткăсланнă хутсăр предложенисем.	1
3	8-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Хутлă предложени. Ҫыхăну паллисĕр хутлă предложенисем.	1
4	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
Сыпăнуллă хутлă предложенисем (8 сехет)		
5	Мĕн вăл хутлă предложени? Хутлă предложенисен тĕсĕсем.	1
6	Сыпăнуллă хутлă предложенисем, тĕсĕсем.	1
7	Сыпăнуллă хутлă предложенири хутсăр предложенисене ҫыхăнтаракан союзсем.	1
8	Сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси.	1
9	Изложени.	1
10	Сыпăнуллă хутлă предложенисене тишкересси.	1
11	"Сыпăнуллă хутлă предложени" темăна ҫирĕплетни.	1
12	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
Пăхăнуллă хутлă предложенисем (21 сехет)		
13	ПХ предложенисем.	1
14	ПХ предложенин пайĕсем.	1
15	Изложени.	1
16	ПХП тĕп предложенипе ҫыхăнтаракан мелсем.	1
17	ПХП предложенисен хутлă пĕрлĕхри вырăнĕ.	1
18	Пăхăнуллă хутлă предложенисенче чарăу палли лартасси.	1
19	ПХП ушкăнĕсем.	1
20	Союзлă пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
21	Союзла сăмахлă ПХП.	1
22	Хыҫ сăмахлă ПХП.	1
23	Пайĕсене аффикссемпе ҫыхăнтаракан ПХП.	1
24	Пайĕсене -и аффикспа ҫыхăнтаракан ПХП.	1
25	Пайĕсене падеж аффиксĕсемпе ҫыхăнтаракан ПХП.	1
26	Пайĕсене падеж системине кĕмен аффикссемпе ҫыхăнтаракан ПХП.	1
27	Пайĕсене глаголăн деепричати аффиксĕсемпе ҫыхăнтаракан ПХП.	1
28	Пайĕсене глаголăн причати аффиксĕсемпе ҫыхăнтаракан ПХП.	1
29	Пайĕсене вырăн - йĕркипе ҫыхăнтаракан ПХП.	1
30	Изложени.	1
31	ПХП вĕреннине аса илесси.	1
32	ПХП тишкерсси.	1
33	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
Кăткăс тытăмлă хутлă предложенисем (5 сехет)		
34	Кăткăс тытăмлă хутлă предложенисем.	1
35	Кăткăс тытăмлă ҫыхăну паллисĕр хутлă предложенисем.	1
36	Кăткăс тытăмлă ҫыхăну паллиллĕ хутлă предложенисем.	1
37	Кăткăс тытăмлă ПХП.	1
38	Тĕрĕслев диктанчĕ	1
Текст (9 сехет)		
39	Текст.	1
40	Чĕлхе, пуплев тата ҫыру.	1
41	Чăваш ҫырăвĕн аталанăвĕпе паянхи сăн - сăпачĕ.	1

42	Публицистика стилĕ, жанрĕсем.	1
43	Публицистика стилĕ. Заметка.Репортаж.	
44	Публицистика стилĕ. Очерк. Хаклав.	1
45	Публицистика стилĕ. Интервью.	1
46	Изложени.	1
47	Пуплев стилĕсене вĕреннине аса илни.	1
Вĕреннине аса илни (4 сехет)		
48	Синтаксиса вĕреннине аса илни.	1
49	Пĕтĕмлетӳ тĕрĕслев диктанчĕ.	1
50	Вĕреннине аса илни.	1
51	Вĕреннине аса илни.	1

Ачасен ĕçĕсене хакламалли виçесем

Сăмахпа каласа хуравланине хакламалли ĕçсем

Ачасем чăваш чĕлхи çинчен мĕн пĕлнине тĕрĕслемелли меслетсенчен пĕри вăл – сăмахпа каласа хуравлани. Ачан хуравĕ туллии, çыхăнуллă, шухăш енчен йĕркеллĕ тытса грамматика пулăмне тĕрĕс ăнлантарма пĕлмелле.

Вĕренекенĕн хуравне хаклană чухне çак критерисене тĕпе хумалла: 1) туллилĕхпе тĕрĕслĕхĕ; 2) вĕреннине мĕн таран ăнланни; 3) литература чĕлхин нормисене пăхăнни.

«5» паллă виçи: а) ача вĕреннĕ материала пĕтĕмпех ăнланать, туллин каласа парать; ă) каланине кĕнекери тĕслĕхсемпе çеç мар, хăй тупнисемпе те çирĕплетме пултарсан; б) материала йĕркипе, çыхăнуллă, литература чĕлхин нормисене пăхăнса каласа парать.

«4» паллă виçи: ача «5» паллă хаклавĕн материалне пĕтĕмĕшле пĕлме тивĕç, учитель асăрхаттарнă йăнăша хăй тĕллĕн тӳрлетме пултармалла. Шухăш йĕркине 1-2 çĕрте литература номерне 1-2 тĕлте пăсма юрать.

«3» паллă виçи: ача вĕреннĕ тема материалне туллин уçса параймасть, правилăсене тĕрĕс калаймасть, каланине хăй тĕслĕхсемпе çирĕплетеймест, çыхăнуллă калаймасть, пуплев йăнăшĕсем 3-4 çитме пултараççĕ.

«2» паллă виçи: ача вĕреннĕ материалăн чылай пайне пĕлмест, правилăсене тĕслĕхсемпе çирĕплетеймест, пăтраштарса, çыхăнусăр калать, материала пачах пĕлейменни туйăнать пулсан.

Вĕренекенсен çыру ĕçне хакласси Çырса илни (пăхса çырни)

Çырса илме паракан текст калăпăшĕ 5 класра 40-50 сăмахран иртмелле мар. Çырса илнине хакламалли виçесем: «5» паллă ĕçе тирпейлĕ, йăнăшсăр, тĕрĕс пурнăçланă пулсан лартмалла; «4» паллă грамматика ĕçне пурăçланă чухне 1-2 йăнăш янă пулсан лартмалла;

«3» паллă лартнă ĕçре 3-4 йăнăшран ытла пулмалла мар; «2» паллă лартмалли ĕçре йăнăш 5-рен пуĕласа 9-а çитме пултарать; «1» паллă лартмалли ĕçре 10 е ытларах йăнăш пулать.

Çырса хуравланине хакласси

5-11 классенче ачасен пĕлĕвне тĕрĕслеме çырса хуравлани те вырăнлă. Ку мелпе 5-6класс ачисем текста мĕнле ăнланнине тата предложенисене тĕрĕс йĕркелеме пултарнине тĕрĕслеме усă кураççĕ. Çырса хуравламалли ыйтусене унччен вулană текст, пурнăçпа çыхăннă пĕр-пĕр кăткăс та интереслĕ тема тавра е ӳкерчĕк тăрăх (çырнă чух ӳкерчĕк ачасен куçĕ умĕнче пулмалла), диафильмпа кинофильм е вĕсен сыпăкĕсем тăрăх йĕркелемелле.

Вулană текст тăрăх хатĕрленĕ ыйтусене хуравлани чылай енчен изложение çывăх. Çавăнпа ыйтусен изложени планĕ евĕр йĕркелеме юрать. Пĕр-пĕр темăпа хаĕрленнĕ ыйтусене хуравласа çырни сочинени майлă. Çавăнпа та ачасем хуравласан çырнă ĕçре сăмах йышĕ

(енчен те кашни ыйтăва 1-2 предложенипе хуравласан) çырса илме паракан текстринчен иртмелле мар.
5 класра 6-10 ыйту пама юрать (енчен те ача кашни ыйтăва 4-6 сăмахран тăракан предложенипе хуравлать пулсан). Çырса хуравланă ĕçсене хакланă чухне çакна шута илмелле:
а) хуравсем тулли, тĕрĕс çыпăçуллă пулни;ă) чĕлхене пĕлни;
б) орфографипе пунктуации хăнăхăвĕ.

Ĕçе пур енлĕн тишкерсе пĕр паллăпа хакламалла:
«5» паллă – пур ыйтăва та тĕрĕс хуравланă (хуравра 1 пуплев, 1 орфографи йăнăшĕ пулма пултарать).
«4» паллă – пур ыйтăва та тĕрĕс хуравланă, анчах та ĕçре 3 орфографи йăнăшĕпе 2 пунктуаци йăнăшĕ е пĕр-икĕ хуравра 2-3 пуплев йăнăшĕ пур.
«3» паллă – панă ыйтусене хуравлама пултарнă, анчах та 4-5 орфографи йăнăшĕ, 3- 4 пунктуаци йăнăшĕ, 4 пуплев йăнăшĕ тĕл пулать.
«2» паллă – панă ыйтусенчен çуррине хуравлайман, текст содержании енчен аяккалла пăрăннă, 6-10 орфографи тата 5-6 пунктуаци йăнăшĕ янă, пуплев йăнăшĕ, «3» паллă лартмалли виçерен иртсе кайнă.

Тест хуравĕсене хакласси
0-32 балл – «2»
33-50 балл – «3»
51-70 балл – «4»
71- 100 балл – «5»

Диктантсене хакламалли виçесем.
«5» паллă ĕçе йăнăшсăр çырсан. 1 пĕчĕк орфографи йăнăшĕ е пĕчĕк пунктуаци йăнăшĕ пулсан лартмалла.
«4» паллă виçи: орфографи йăнăшĕ 2 тата пунктуаци йăнăшĕ; е орфографи йăнăшĕ1 тата пунктуаци йăнăшĕ 3; пунктуаци йăнăшĕ 4.
«3» паллă виçи: орфографи йăнăшĕ 4 тата пунктуаци йăнăшĕ 4; орфографи йăнăшĕ3 тата пунктуаци йăнăшĕ 5 çитсен; е пунктуаци йăнăшĕ çеç 7 пулсан;
«2» паллă: орфографи йăнăшĕ 7 таран пулсан тата пунктуаци йăнăшĕ 7 иртмесен; е орфографи йăнăшĕ 6 тата пунктуаци йăнăшĕ 7; е орфографи йăнăшĕ 5 тата пунктуаци йăнăшĕ 9; е орфографи йăнăшĕ 8 тата пунктуаци йăнăшĕ 6 пулсан.
Тĕрĕслев ĕçĕ диктантран тата хушса панă ĕçрен тăрать пулсан - ăна икĕ паллăпа хакламалла. Ун пек чух диктант калапăшне 15 сăмах таран кĕскетме юрать.

Хушма грамматика ĕçĕн хаклав виçи

«5» паллă – ĕçе пĕтĕмпех тĕрĕс тунă;
«4» паллă – ĕçĕн 3|4 пайне тĕрĕстунă;
«3» паллă – ĕçĕн 1|2 пайне тĕрĕстунă;
«2» паллă– ĕçĕн çуррине те туман.

Тĕрĕслев диктанчĕн хаклавĕ

«5» паллă – пĕр йăнăш та çук;
«4» паллă – 1-2 йăнăш;
«3» паллă – 3-4 йăнăш;
«2» паллă – 5-7 йăнăш таран.

Сочиненисемпе изложенисене хакламалли виçесем

Сочиненисемпе изложенисем ачасем шухăша тĕрĕс, çыхăнуллă йĕркелесе çырма пултарнине, пуплев аталанăвĕн шайне тĕрĕслемелли тĕп формăсем шутланаççĕ.
5-9 классенче изложенисемпе сочиненисем çыртарнă чух вĕренекенсен калаçупа çырăвне аталантарма программăра мĕн-мĕн палăртнине асра тытмалла.
изложени валли ăс-пуçа аталантарас, кăмăл-сипете çирĕплетес енчен лайăх текстилмелле. Калăпăшĕ вăтамран 5 класра 95-130 сăмах пулмалла.

Изложенин е сочиненин содержанине хакланă чухне çак енсене шута илмелле: а) çырни темăпа, тĕп шухăшпа килĕшсе тăнине;
ă) ĕçсене туллин ĕырса панине, фактсене тĕрĕс çырса кăтартнине; б) стиле яка тытса пынипе пыманнине.

Сочиненипе изложени хаклавĕ

Хаклав палли	Мĕн шута илмелле	
	Содержанипе чĕлхе пуянлăхĕ	Тĕрĕс çырма пĕлни
«5» паллă	Çырса пани темăпа килĕшӳллĕ. Тĕп шухăша ăнланса, туллин, пăтраштармасăр çырса кăтартнă, сăмах пĕлтерĕшне пăтраштарман. Сăмах йышĕ çителĕклĕ. Предложенисене грамматика тĕлĕшĕнчен лайăх йĕркеленĕ. Стиль енчен килĕшӳллĕ çырнă. Сочинени содержанийĕнче пуплевре пĕрер çитменлĕх пулма пултарать.	1 орфографи йăнăшĕ; (е 1 пунктуаци йăнăшĕ;1 грамматика йăнăшĕ;)
«4» паллă	Пĕтĕмĕшпе илсен содержании темăпа килĕшӳллĕ, анчах кăшт унран пăрăнни пур. Çырни, тĕпрен илсен, тĕрĕс, анчах уйрăм çĕрте фактсене пăснă. Шухăш татăлни тĕл пулать. Сăмах йышĕ çителĕклĕ, пĕр стилпе çырнă, чĕлхи илемлĕ. Содержанире 2, пуплевре 3-4 çитменлĕх пулма пултарать.	2 орфографи йăнăшĕпе 2 пунктуаци йăнăшĕ; (е 1 орфографи йăнăшĕ; 3 пунктуаци йăнăшĕ; е 4 пунктуаци йăнăшĕпе 2 грамматика йăнăшĕ;)
«3» паллă	Ĕçе темăран чылай пăрăнса çырнă. Тĕп шухăшсене каласа панă, анчах тĕрĕсех мар фактсем пур. Йĕркеллех, çыхăнуллах çырман. Сăмах йышĕ чухăнрах, шухăша тивĕçлине суйласа илмен, пĕр пек предложенисемпе усă курнă. Стиль тикĕслĕхĕ çук, илемлех çырман. Ĕçре содержани енчен 4 çитменлĕх, пуплев енчен5 çитменлĕх пур.	4 орфографи йăнăшĕпе 4 пунктуаци йăнăшĕ; (е 3 орфографи йăнăшĕпе 5 пунктуаци йăнăшĕ; е 7 пунктуаци йăнăшĕпе 4 грамматика йăнăшĕ)
«2» паллă	Ĕçре темăна уçса паман. Содержанире тĕрĕс мар вырăн чылай. Шухăш çыхăнуллăхĕ çук, план тăрăх çырман. Стиль пĕр пек мар. Содержанипе пуплевре 6-7 çитменлĕх пур.	7 орфографи йăнăшĕпе 7 пунктуаци йăнăшĕ; (е 6 орфографи йăнăшĕпе 8 пунктуаци йăнăшĕ; е 5 орфографи йăнăшĕпе 9 пунктуаци йăнăшĕ; е 8 орфографи, 6 пунктуаци йăнăшĕ тата 7 грамматика йăнăшĕ).

Чăваш чĕлхипе литература пуплевне тата пуплев хăнăхăвне изложенипе сочинени тăрăх хакламалли пĕтĕмĕшле таблица.

	содержани	пуплев	орфографи	пунктуаци	грамматика
«5»	0-1	0-1	0	0	0
	0-1	0-1	0	1	0
	0-1	0-1	0	0	1
	0-1	0-1	1	0	0
«4»	0-2	0-3	0	1	1
	0-2	0-3	0	0-1	2
	0-2	0-3	0	2-5	0-2
	0-2	0-3	1	0	1-2
	0-2	0-3	1	1-3	0-2
	0-2	0-3	2	0-4	0-2
	0	0	3	0	0
«3»	0-4	0-5	0	0-4-8	3-4
	0-4	0-5	0	0-9	0-4
	0-4	0-5	1	0-3	3-4
	0-4	0-5	1	4-6	0-4
	0-4	0-5	2	0-3	3-4
	0-4	0-5	2	4-6	0-4
	0-4	0-5	3	0-5	0-4
	0-4	0-5	4	0-6	0-5
	0-4	0-5	5	0-5	0-5
	0-4	0-5	6	0-6	0-6
«2»	0-6	0-7	5	9	0-6
	0-6	0-7	6	8-10	0-6
	0-6	0-7	7	7-9	0-6
	0-6	0-7	8	0-8	0-6